

УДК 37-047.22

Олена Хмельницька,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)

РОЗВИТОК ІДЕЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

У статті досліджено поняття «компетенція» та «компетентність», охарактеризовано основні проблеми формування компетентностей особистості під час навчання в початковій, середній та вищій школі, теоретично обґрунтовано компетентнісний підхід у сучасній вітчизняній та зарубіжній освіті. Визначено низку міжнародних організацій, європейський та українських науковців, що займалися вивченням питання формування компетентностей у молоді. Охарактеризовано якості, якими має володіти педагог для реалізації поставлених компетентнісних завдань у сучасній школі. Узагальнено основні принципи компетентнісно-орієнтованої освіти у різних країнах, такі як орієнтація на кінцеві результати; важливість подальшого місця роботи; результати навчання як компетенції, які можна відстежити; оцінювання як судження про компетенції; визнання поліпшених навичок; поліпшений спосіб поєднання і трансфер кредитів. Досліджено етапи становлення компетентнісного підходу в освіті та особливості їх історичного розвитку.

Ключові слова: компетентність, компетенція, мобільність, компетентнісно-орієнтована освіта, педагогічна майстерність, компетентнісний підхід, компетентнісні завдання, Болонський процес.

В статье исследовано понятие «компетенция» и «компетентность», охарактеризованы основные проблемы формирования компетентностей личности во время учебы в начальной, средней и высшей школе, теоретически обоснованно компетентностный подход в современном отечественном и зарубежном образовании. Определено ряд международных организаций, европейских и украинских научных работников, которые занимались изучением вопроса формирования компетентностей у молодежи. Охарактеризованы качества, которыми должен владеть педагог для реализации поставленных компетентностных заданий в современной школе. Обобщенно основные принципы компетентностно-ориентированного образования в разных странах, такие как ориентация на конечные результаты; важность последующего места работы; результаты учебы как компетенции, которые можно отследить;

оценивание как суждение о компетенциях; признание улучшившихся навыков; улучшенный способ сочетания и трансфер кредитов. Исследовано этапы становления компетентностного подхода в образовании и особенностей их исторического развития.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, мобильность, компетентностно-ориентированное образование, педагогическое мастерство, компетентностный подход, компетентностные задания, Болонский процесс.

The article is devoted to the development of the idea of competence-based approach in modern education. The author of the article investigated the content of the concepts of «competence» and «competency». A competency is considered as a public norm, a requirement which includes knowledge, ability, skills, methods of activity and a certain experience. It is defined that a competency in itself is not the characteristic of a personality; it becomes such only in the process of its mastering and the pupil's reflection. A competence is considered as an ability to use the purchased knowledge, skills, methods of activity, own experience in non-standard situations with the purpose of solving certain vitally important problems; it is a personal formation that is reflected in the process of the person's own activity.

The main problems of the formation of personality's competence during its studying process at a primary, middle and high school are characterized. The competence approach in today's native and foreign education is theoretically grounded. The number of international organizations, European and Ukrainian scientists who have studied the issue of the formation of youth's competences are defined by the author of this article.

The author of this article characterized the qualities which a teacher should possess for the realization of the put competence tasks at modern school, generalized the basic principles of the competence-oriented education in different countries, such as an orientation on final results; the importance of subsequent job; the results of studies as competencies which can be watched; an evaluation as a judgment about competencies; the confession of improved skills; the improving method of combination and transfer of credits. The author of this article investigated also the stages of the becoming of a competence approach in education and the features of their historical development.

The author concluded that a competence-oriented education is closely linked with the implementation of the principles of the learning process activization, that requires the enhanced use of innovative methods that allow to approach the process of getting knowledge to the real conditions of their practical application, to make it dynamic, creative, research-oriented. It is also noted that the pedagogical skills of teachers includes a set of personal traits that has a number of competencies such as diagnostic, prognostic, organizational, informational, stimulating, evaluation and control, analytical, psychological, social, civic, communicative, reflective, methodical, research, and the competency

of creativity. The author made a conclusion that the availability of teacher's relevant competences contributes the efficiency of an educational process.

Key words: *competence, competency, mobility, competence-oriented education, pedagogical mastery, competence-based approach, competence task, Bologna process.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості. Проте, компетенція і компетентність – різні поняття. Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості. Нею вона стає в процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність.

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини [3; 4; 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап розвитку Європейської системи освіти характеризується визначенням переліку ключових компетентностей, які слід формувати у молодого покоління. У 2000-му році Організація Економічного Співробітництва та Розвитку спільно з Федеральним Статистичним Управлінням Швейцарії запросили країни – члени ОЕСР до участі в одному з проєктів, метою якого було окреслення національних особливостей при визначенні та відборі ключових компетентностей. Відбору ключових компетентностей для кожної з країн присвятили свої праці такі європейські науковці: А. Веєрхайм, П. Вогеліус, П. Врігнод, Р. Данон, Р. Джакку-Сівонен, Ф. Келлі, Д. Міллер, М. Норріс, Дж. Пешар, Дж. Саккен, Е. Свенік, П. Трієр, Х'юллер-Солджер та ін.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом глибокого і різнобічного дослідження, яке проводять міжнародні організації, що працюють у сфері освіти – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи, Організації європейського співробітництва, Міжнародного департаменту стандартів та ін.

Проблема формування ключових, загальнопредметних та предметних компетентностей учнів завжди була у центрі уваги українських науковців – Т. Байбери, Н. Бібік, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленка, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Пономарьової, О. Савченко, С. Трубачевої та ін. Вченими визначено зміст основних дефініцій «компетентність» та «компетенція», здійснено

порівняльну характеристику ключових компетентностей в європейських освітніх системах та розглянуто методичні аспекти формування в школярів компетентностей та компетенцій.

Виділення невіршених раніше частин проблеми. Компетентнісний підхід дозволяє оволодіти загальними та специфічними компетенціями в освіті. Тобто педагог таким чином організовує процес навчання, за якого учні чи студенти зосереджуються на результаті набуття вмінь виконувати певний обсяг роботи. Навчання на основі компетентнісного підходу формує певні якості для реалізації професійної діяльності у майбутньому.

Таким чином, **мета написання статті** полягає в уточненні суті поняття «компетентність» та «компетенція», аналізі особливостей розвитку і реалізації компетентнісного підходу у сучасній освіті.

Постановка завдання. У зв'язку з модернізацією сучасної освіти, значну увагу спрямовано на реалізацію компетентнісного підходу. Його поява пов'язана, насамперед з виникненням протиріч між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті. Адже довгий час у вітчизняній системі освіти домінував знаннєвий підхід, результатом навчання якого була сукупність накопичених учнем знань (як інформації), умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства недостатнім є володіння знаннями, уміннями і навичками. Сучасне інформаційне суспільство вимагає від людини вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, володіти такими якостями, як універсальність мислення, динамізм, мобільність [3].

Ідея компетентнісного підходу передбачає компетентність як нову одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума завчених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях. Це загальні вміння, які потрібні кожній людині впродовж її життя. На різних етапах становлення особистості, в професійному і соціальному аспектах її життя вони виявляються і використовуються неоднаковою мірою. Проте їх формування і розвиток відбуваються у роки навчання [3].

Для реалізації поставлених компетентнісних завдань у сучасній школі педагог має володіти певними якостями: успішно вирішувати свої власні життєві проблеми, виявляючи ініціативу, самостійність і відповідальність; усвідомлювати мету компетентнісно-орієнтованого навчання; планувати урок з використанням усього розмаїття форм і методів навчальної діяльності і насамперед усіх видів самостійної роботи, діалогічних, евристичних і проблемних методів; пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям та інтересами учнів; залучати до обговорення попередній досвід школярів; демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей, літературних персонажів; оцінюючи навчальні досягнення школярів, брати

до уваги не тільки продемонстровані знання і вміння, а передусім здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях [3].

Формулювання результатів освіти у формі компетенцій, здібностей випускників виконувати ті чи інші професійні обов'язки дозволяє відповідати сучасній тенденції вищої професійної освіти – формування фахівця, здатного швидко адаптуватись до умов праці, що змінюються навіть у рамках професії. Включення механізмів розвитку особистості в університетське навчання призведе до формування «професіоналів на благо суспільства», які добре підготовлені і мають необхідні компетенції, щоб увійти до обраної ними професійної сфери, але які також будуть носіями суспільної свідомості [3].

В основу компетентнісного підходу до визначення сутності вищої освіти покладено прагнення до реалізації двох основних завдань:

1) освіта повинна формувати у студентів (майбутніх педагогів) якості, необхідні для реалізації професійної діяльності;

2) критерії та параметри оцінки результатів сучасної освіти повинні бути уніфіковані і виражатися у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані та враховані в освітньому закладі будь-якої країни [2, с. 15].

Ученими виділено три етапи становлення компетентнісного підходу в освіті: перший (1960–1970 рр.) – введення в науковий апарат категорії «компетенція», створення передумов розмежування понять компетенція/компетентність; другий (1970–1990 рр.) – використання категорії компетенція/компетентність у теорії і практиці навчання мові (особливо нерідній), професіоналізму в управлінні, менеджменті, в навчанні спілкуванню, розробляється зміст поняття «Соціальні компетенції/компетентність»; третій (починаючи з 1990-х рр.) – характеризується цілісною інституціоналізацією підходу, інтеграцією його в національні освітні системи, що знаходить відображення в розробці документів ЮНЕСКО, впровадженні даного підходу у рамках Болонського процесу [2, с. 12].

Складовою Болонського процесу є Європейська кредитно-трансферна система (англ. ECTS), створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури виміру і порівняння між закладами освіти результатів навчання студентів, їхнього академічного визнання. Вона розроблена для забезпечення мобільності студентів, спрощує розуміння і порівняння навчальних програм та навчальних досягнень студентів як між вітчизняними, так і між іноземними навчальними закладами [2, с. 22].

Особливістю ЄКТС є те, що вона базується більше на здобутих під час навчання компетенціях (результатах), ніж на періоді часу, який для цього був витрачений. Відповідно до «Довідника користувача ЄКТС», «компетентності» (англ. Competences) – це динамічне поєднання пізнавальних і метакогнітивних навичок, знань і розуміння, міжособистісних, інтелектуальних та практичних навичок, етичних цінностей і ставлень, а «успішне оцінювання результатів навчання є передумовою присвоєння кредитів особі, що навчається. Отже, твердження про результати навчання

компонентів програм завжди мають супроводжуватися зрозумілими та відповідними критеріями оцінювання для присвоєння кредитів, що надає можливість стверджувати, чи отримала особа, що навчається, необхідні знання, розуміння і компетентності» [1].

Хоч упровадження компетентнісно-орієнтованої освіти відрізнялось у різних країнах у різний період часу основні принципи цього підходу залишились незмінними з моменту виникнення цієї концепції у 1960-ті роки. Серед принципів виділяють такі: орієнтація на кінцеві результати; важливість подальшого місця роботи; результати навчання як компетенції, які можна відстежити; оцінювання як судження про компетенції; визнання поліпшених навичок; поліпшений спосіб поєднання і трансфер кредитів [2, с. 25].

Основна характеристика компетентнісно-орієнтованої освіти – у визначенні і вимірюванні результатів, на протигагу традиційному підходу до навчальних програм, при якому більш важливими характеристиками є методи відбору студентів, тривалість курсів і програм навчання, розмір навчальних груп, співвідношення студентів і викладачів.

Оскільки майбутня кар'єра сьогоднішніх студентів є важко прогнозованою, студенти мають навчатись самостійно розвивати свої можливості відповідно до ситуації, що виникає. Здатність до самонавчання є однією з важливих компетенцій, які мають формуватись у вищій школі.

Висновки. Таким чином, компетентнісно-орієнтоване навчання тісно пов'язано із реалізацією принципів активізації процесу навчання, що передбачає посилене використання інноваційних методів, які дозволяють наблизити процес отримання знань до реальних умов практичного їх застосування, зробити його динамічним, творчим, дослідницько-орієнтованим. Педагогічна майстерність вчителя чи викладача включає комплекс властивостей особистості, що має ряд компетентностей, таких як діагностична, прогностична, організаторська, інформаційна, стимулююча, оцінно-контрольна, аналітична, психологічна, соціальна, громадянська, комунікативна, рефлексивна, методична, компетенція творчості, дослідницька. Наявність відповідних компетентностей у педагога сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу в цілому.

Перспективи подальших розвідок. Перспективою подальших розвідок може бути вивчення особливостей застосування інноваційних методів, прийомів та технологій навчання в Україні та за кордоном для різного віку учнів та молоді, що сприяють формуванню ключових компетентностей особистості, здатності швидко та результативно перетворювати набуті знання у практичний досвід.

Література

1. Довідник користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС). – Брюссель, 6 лютого 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://idgu.edu.ua/pdf/dovidnik.pdf>.

2. Компетентнісний підхід у вищій освіті : світовий досвід / [укладачі : Л. Антонюк, Н. Василькова, Д. Ільницький, І. Кулага, В. Турчанінова]. – К. : КНЕУ, 2016. – 66 с.

3. Козакова Н. Реалізація компетентнісного підходу у навчанні молодших школярів / Н. Козакова // Форум педагогічних ідей «Урок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua>.

4. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – С. 66–72.

5. Савченко О. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2005. – С. 34–40.

References

1. Dovidnyk korystuvacha Yevropeiskoi kredytno-transfernoi systemy (IeKTS). – Briussel, 6 liutoho 2009 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://idgu.edu.ua/pdf/dovidnik.pdf>.

2. Kompetentnisnyi pidkhid u vyshchii osviti : svitovy dosvid / [ukladachi : L. Antoniuk, N. Vasykova, D. Ilnytskyi, I. Kulaha, V. Turchaninova]. – K. : KNEU, 2016. – 66 s.

3. Kozakova N. Realizatsiia kompetentnisnoho pidkhodu u navchanni molodshykh shkoliariv / N. Kozakova // Forum pedahohichnykh idei «Urok» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://osvita.ua>.

4. Pometun O. Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti / O. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy. – K. : K.I.S., 2004. – S. 66–72.

5. Savchenko O. Uminnia vchytysia yak kliuchova kompetentnist zahalnoi serednoi osvity / O. Savchenko // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy. – K. : K.I.S., 2005. – S. 34–40.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук,
доцентом, доцентом кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Ткаченко Ларисою Василівною*

Стаття надійшла до редакції 28 грудня 2016 року